

*Судді повинні пам'ятати, що їхня справа –
тлумачити закон, а не створювати його.
Френсіс Бекон*

ТЕМА Апеляційне провадження

ПЛАН

1. Право на апеляційне оскарження.
2. Порядок і строки апеляційного оскарження.
3. Відкриття апеляційного провадження.
4. Апеляційний розгляд справи у судовому засіданні.

ПИТАННЯ НА САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ

1. Судові рішення суду апеляційної інстанції.

Рекомендована література:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховною Радою України 28 червня 1996 року.

2. Гавриш С.Б., Сутковий В.Л., Філіпенко Т.М. Правознавство. 10 клас: Підручник — К.: Генеза, 2010. — 416 с.

3. Наровлянський О.Д. Правознавство. Практичний курс. 9клас / О.Д. Наровлянський. – К.: Грамота, 2009.

4. Ратушняк С.П. Правознавство: навчальний посібник для 10-11 профільних класів, абітурієнтів, студентів неюридичних спеціальностей / С.П. Ратушняк. – Вид. 3-є, доп. і перероблене. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 720 с.

1. Право на апеляційне оскарження

Однією з конституційних засад судочинства та принципом адміністративного судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень суду. Реалізація цього принципу втілена в розділі III «Перегляд судових рішень» КАС України. Першим видом провадження цього виду є апеляційне провадження в адміністративному судочинстві.

Апеляція (від лат. *appellatio* — звернення, скарга) — *основний спосіб оскарження судових рішень, які не набрали чинності, в суді вищої інстанції.*

Виникнувши в Стародавньому Римі, інститут апеляції продовжив розвиток у процесуальному законодавстві європейських країн. В Україні, інститут апеляції існував, поєднуючи європейський правничий досвід і традиції давньоруського права (норми щодо інституту апеляції можна віднайти зокрема у Статуті Великого князівства Литовського 1529 р., «Правах, за якими судиться малоросійський народ», Статуті цивільного судочинства Російської імперії, що діяв в Україні до 1918 р.). Важливий крок на шляху формування власної судової системи зробила Центральна Рада, коли прийняла 30 грудня 1917 р. спеціальний Закон «Про заведення апеляційних судів», а 8 липня 1918 р. було затверджено Закон «Про судові палати і апеляційні суди». З встановленням радянської влади інститут апеляції припинив своє існування, оскільки вважався елементом буржуазного права, натомість було запроваджено інститут касації, який за змістом суттєво відрізнявся від аналогічного інституту світового процесуального законодавства. Судово-правова реформа в незалежній Україні та прийняття Конституції України сприяли відновленню інституту апеляції. Апеляційне оскарження на сьогодні — один з найбільш поширених у сучасному судочинстві способів оскарження судових рішень. Він існує, зокрема у Великобританії, Франції, Бельгії, Німеччині, Австрії, США тощо.

Судом апеляційної інстанції в адміністративних справах є *апеляційний адміністративний суд, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий адміністративний суд (місцевий загальний суд як адміністративний суд чи окружний адміністративний суд), що ухвалив рішення.*

Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції.

Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку судові рішення Верховного Суду, ухвалені ним як судом першої інстанції.

Право на апеляційне оскарження мають учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Ухвали суду першої інстанції можуть бути **оскаржені в апеляційному порядку** окремо від рішення суду повністю або частково **у випадках:**

- 1) забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів, скасування ухвали про забезпечення доказів;
- 2) забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову, скасування забезпечення позову, відмови у забезпеченні позову, відмови у заміні заходу забезпечення позову або скасуванні забезпечення позову;
- 3) повернення заяви позивачеві (заявникові);
- 4) відмови у відкритті провадження у справі;

- 5) відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності;
- 6) передачі справи на розгляд іншого суду;
- 7) відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;
- 8) затвердження умов примирення сторін;
- 9) призначення експертизи;
- 10) визначення розміру судових витрат;
- 11) зупинення провадження у справі;
- 12) залишення позову (заяви) без розгляду;
- 13) закриття провадження у справі;
- 14) внесення або відмови у внесенні виправлень у рішення;
- 15) відмови ухвалити додаткове рішення;
- 16) роз'яснення або відмови у роз'ясненні судового рішення;
- 17) відмови у відкритті провадження про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами;
- 18) відмови у поновленні пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання;
- 19) відстрочення і розстрочення, зміни або встановлення способу і порядку виконання судового рішення;
- 20) заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;
- 21) повороту виконання рішення суду або відмови у повороті виконання рішення;
- 22) внесення чи відмови у внесенні виправлень до виконавчого документа, визнання чи відмови у визнанні виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню;
- 23) окрема ухвала;
- 24) стягнення штрафу в порядку процесуального примусу;
- 25) накладення штрафу та інших питань судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, постановлених судом відповідно до статті 382 КАСУ;
- 26) відмови у відкритті провадження за заявою про відновлення втраченого судового провадження;
- 27) відновлення або відмови у відновленні повністю або частково втраченого судового провадження.

2. Порядок і строки апеляційного оскарження

Апеляційна скарга на рішення суду подається **протягом тридцяти днів**, а на ухвалу суду – **протягом п'ятнадцяти днів** з дня його (її) проголошення.

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину рішення (ухвали) суду, або розгляду справи в порядку письмового провадження, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Апеляційна скарга подається у письмовій формі.

В апеляційній скарзі зазначаються:

- 1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подається скарга;
- 2) найменування суду першої інстанції, який ухвалив рішення, номер справи та дата ухвалення рішення;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності;

4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);

5) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, до суду апеляційної інстанції;

6) обґрунтування вимог особи, яка подала апеляційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права;

7) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;

8) дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується;

9) перелік матеріалів, що додаються.

Апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

3. Відкриття апеляційного провадження

Апеляційна скарга реєструється у день її надходження до суду апеляційної інстанції та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

Апеляційна скарга, яка оформлена з порушенням вимог, залишається без руху.

Апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку.

Апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції також, якщо:

1) апеляційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;

2) до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження особа, яка подала скаргу, подала заяву про її відкликання;

3) скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду апеляційної інстанції.

Питання про залишення апеляційної скарги без руху суддя-доповідач вирішує протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги. Питання про повернення апеляційної скарги суд апеляційної інстанції вирішує протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

Про повернення апеляційної скарги постановляється ухвала, яка може бути оскаржена в касаційному порядку.

Копія ухвали про повернення апеляційної скарги надсилається учасникам справи. Скаргнику надсилається копія ухвали про повернення апеляційної скарги разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

Суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо:

- 1) апеляційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню;
- 2) є ухвала про закриття провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої апеляційної скарги цієї самої особи на це саме судові рішення;
- 3) є постанова про залишення апеляційної скарги цієї самої особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою цієї особи на це саме судові рішення;
- 4) скаргником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними.

*Незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження **суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання апеляційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки.***

Питання про відмову у відкритті апеляційного провадження суд апеляційної інстанції вирішує протягом п'яти днів після надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

За відсутності підстав для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи відмови у відкритті апеляційного провадження суд апеляційної інстанції постановляє **ухвалу про відкриття апеляційного провадження у справі.**

Питання про відкриття апеляційного провадження у справі вирішується не пізніше п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або заяви про усунення недоліків

Суд апеляційної інстанції надсилає копії апеляційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи разом з ухвалою про відкриття апеляційного провадження у справі.

Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, у будь-який час до початку апеляційного розгляду мають право приєднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги.

Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на апеляційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень.

Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відкликати її до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

При відкликанні апеляційної скарги суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про повернення скарги.

Учасники справи мають право подати до суду апеляційної інстанції **відзив на апеляційну скаргу** в письмовій формі протягом строку, встановленого судом апеляційної інстанції в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

4. Апеляційний розгляд справи у судовому засіданні

Суддя-доповідач в порядку підготовки справи до апеляційного розгляду:

- 1) з'ясовує склад учасників судового процесу;
- 2) з'ясовує обставини, на які посилаються учасники справи як на підставу своїх вимог і заперечень;
- 3) з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються учасниками справи;
- 4) пропонує учасникам справи подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, яка подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи;
- 5) вирішує питання щодо поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції;
- 6) за клопотанням учасників справи вирішує питання про виклик свідків, призначення експертизи, судових доручень щодо збирання доказів, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача; вирішує інші письмово заявлені клопотання учасників справи;
- 7) вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді апеляційної інстанції;
- 8) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи.

Усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвали.

Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач доповідає про них колегії суддів, яка вирішує питання про проведення додаткових підготовчих дій у разі необхідності та призначення справи до розгляду.

Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа відповідно до КАСУ розглядається з їх повідомленням.

Суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними у ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги.

Суд апеляційної інстанції не обмежений доводами та вимогами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

Суд апеляційної інстанції досліджує докази, що стосуються фактів, на які учасники справи посилаються в апеляційній скарзі та (або) відзиві на неї.

Докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у виняткових випадках, якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від нього.

Суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги та підстави позову, що не були заявлені в суді першої інстанції.

Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом **шістдесяти днів** з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – **протягом тридцяти днів** з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може **продовжити строк** розгляду справи, але **не більш як на п'ятнадцять днів**, про що постановляє ухвалу.

Апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції за правилами спрощеного позовного провадження з урахуванням особливостей, встановлених цією главою.

Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань учасників справи суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судового рішення, що оскаржується, апеляційної скарги та відзиву на неї.

Для надання пояснень, а також для виступу у **судових дебатах** першій надається слово особі, що подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними дають пояснення і виступають у дебатах особи, які приєдналися до апеляційної скарги, а потім – інші учасники справи.

Після закінчення перевірки підстав для апеляційного перегляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

За наслідками розгляду апеляційної скарги на судове рішення суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а судове рішення - без змін;
- 2) скасувати судове рішення повністю або частково і ухвалити нове судове рішення у відповідній частині або змінити судове рішення;
- 3) скасувати судове рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково;
- 4) визнати нечинним судове рішення суду першої інстанції повністю або частково у визначених цим Кодексом випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині;
- 5) скасувати судове рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю.

Суд апеляційної інстанції залишає апеляційну скаргу без задоволення, а рішення або ухвалу суду - без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції правильно встановив обставини справи та ухвалив судове рішення з дотриманням норм матеріального і процесуального права.

Підставами для скасування судового рішення суду першої інстанції повністю або частково та ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими;
- 3) невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи;
- 4) неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права.

*Після закінчення апеляційного провадження матеріали справи, крім тих, що зберігаються виключно в електронній формі, повертаються до суду першої інстанції, який її розглядав, у **п'ятиденний строк** з дня вручення постанови (ухвали) учасникам справи.*